

Neki stari načini korištenja vode u ulcinjskom zaleđu

Dva radna vikenda proveli smo istraživajući šišmiše oko brda Možura u zaleđu primorskog grada Ulcinja u Crnoj Gori. Tražeći male vodene površine oko kojih ćemo u noćnim satima detektorima snimati šišmiše, iskoristili smo priliku i pregledali nekoliko objekata koji su u prošlosti, a neki i sada, čovjeku i životinjama služili u njihovim potrebama za vodom.

Brdo Možura pruža se paralelno dinarskom pravcu pružanja (SZ-JI) oko 10 km dužine, sa vrhovima Orlovo: 449 m n/v, Dočići (Kurtov vrh) 546 m n/v, Kobilica 586 m n/v i 622 m n/v, Strbina 589 m n/v i na jugoistočnoj strani vrh iznad lokve Ublovi 465 m n/v. Duž sjeverne strane brda Možura istim pravcem pružanja prostire se Goransko polje.

U geološkom smislu područje je fluviokrš gdje se javljaju izvori vode male izdašnosti koji su nedovoljni da podmire sve potrebe za vodom. Tih izvora je više na južnoj strani Možure: Korpeljati, Baladan, Gazivoda, oko kojih su se formirala naselja: Kruč, Salč, Kruta i Pistula. Posjetili smo izvor Sojmira koji se nalazi uz put ka lokvi Ublovi. Uz izvor je ozidana kamena podzida i naknadno su izgrađena dva betonska korita koja su vjerovatno zamijenila nekadašnja zidana kamena korita. Korita služe kao mala akumulacija za pojenje stoke. Vode je na izvoru bilo, iako je bio početak jeseni i sušni period.

Pošto su ovi izvori vode bili nedovoljni da podmire sve potrebe u životu stanovnika ovih naselja, a pogotovo potrebe za pojenje stoke, čovjek je bio prinuđen da gradi male akumulacije vode lokve.

Na jugoistočnoj strani Možura nalazi se lokva Ublovi. Ne razlikuje se puno od lokava ovog tipa kojih možemo naći na prostranom području dinarskog krša. Lokva je kružnog oblika, prečnika je oko 8 metara. Zidana je kamenim blokovima. Koliko je moguće primijetiti, u gornjem dijelu zida iznad površine vode, nije korišten vezivni materijal. Zid je sada zarastao u vegetaciju koja ga ugrožava. Južna prilazna strana lokve ozidana je stepenasto gdje se stepenice spuštaju ka dnu lokve, tako da je površina vode uvijek dostupna i za čovjeka i za životinje, bez obzira koliki je nivo vode u lokvi.

U Goranskom polju nalaze se dva veća naselja Mala i Velja Gorana, oko kojih je još nekoliko manjih naselja. Sva naselja su pozicionirana na granici obradivog i neobradivog zemljišta, što je u tradicionalnoj seoskoj privredi najpovoljnija pozicija za smještaj naselja.

Tri lokve u podnožju sjeverne strane Možura, odnosno na rubu polja, zavrijedile su našu pažnju. Krenuvši kroz polje od Male Gorane ka prvim lokvama, odmah smo primijetili popločanu kaldrmu koja je širine oko 1-1,5 m. Trasa kaldrme je proširena novijim putem, a kaldrma, iako je ugrožena, očuvana je cijelom dužinom puta, od naselja do lokvi. Vjerovatno se radi o ostacima rimskog puta koji je povezivao Ulcinj sa Starim Barom ili zaleđem. Prva lokva nalazi se pri rubu polja, vrlo je plitka, kada ima vode služi kao dodatna akumulacija u odnosu na drugu lokvu. U obliku je trougla. Iznad tla vidljiv je zid od jednog reda klesanog kamena. U vrijeme naše posjete u lokvi nije bilo vode. Oko 300 metara dalje od ove lokve, u podnožju brda Možura, nalazi se druga lokva.

Nismo uspjeli saznati da li lokve imaju narodne nazive ili su bezimene. Na topografskoj karti nisu označene kao vodene površine, niti su upisani nazivi. Oko lokve je nekoliko hrastovih stabala čije krošnje prave hlad nad lokvom, mi smo je nazvali "lokva pod hrastovima". Lokva je prečnika 10 metara. S južne strane ozidana je niskim kamenim zidom bez vezivnih materijala, tek toliko da se u nju ne obrušava zemlja i kamenje. S obzirom na sve ono što je vidljivo iznad tla: lokve, kaldrma, podzide, suhozidi, prisustvo vode..., na ovom dijelu polja mogu se očekivati pronalasci arheoloških ostataka starijih naselja, nekih privrednih objekata iz prošlosti i sl.

Sljedeća lokva koju smo posjetili nalazi se u naselju Metanovići, naselje koje se nalazi u jugoistočnom dijelu polja. Lokva je samo udubljenje u tlu i nema zidanih dijelova. Nalazi se uz naselje i još uvijek se koristi. U vrijeme naše posjete u lokvi je bilo vode.

Još jedan objekat za tradicionalno korištenje vode koji nam je privukao pažnju je velika centralna čatrnja u Metanovićima.

Još jedan objekat za tradicionalno korištenje vode koji nam je privukao pažnju je velika centralna čatrnja u Metanovićima. Pozicionirana je u centru naselja i javna je seoska čatrnja. Čest naziv koji se koristi za čatrnju u Crnoj Gori je 'bistijerna'. Građena je od kamena i betona. Čatrnju čine njeni osnovni elementi: ograđeni prostor za hvatanje kišnice, podzemni spremnik/bazen za akumulaciju vode, okno ili otvor na bazenu s metalnim poklopcem kroz koji se uz pomoć konopca i posude zahvata voda, ručna pumpa, prilazne stepenice i betonsko korito za pojenje stoke smješteno uz bazen. Površina ili prostor za hvatanje kišnice dužine je oko 30 m, a širine u donjem dijelu oko 7 m i u gornjem dijelu oko 20 m, ograđena je zidom visine oko 1 m. Na kruni zida, na betonskoj površini, u vrijeme gradnje, urezane su narodne umjetničke kreacije: prikaz ženske figure u narodnoj nošnji, prikaz ptice i narodna igra mice. Iznad betonskog korita u zidu je natpis o gradnji čatrnje s datumom i godinom: 15. 4. 1991. U bazenu je bio vode usprkos sušnoj ranoj jeseni, najsušnijem godišnjem periodu.

Možemo zaključiti da su se u ulcinjskom zaleđu razvili klasični tradicionalni načini korištenja vode u kršu. Jedno veoma zanimljivo primorsko područje.

M.H.

Lukina pećina

Članovi ATOM-a su 17. 11. posjetili Lukinu pećinu u Srednjoj stijeni (Tajan) radi sakupljanja uzoraka podzemne faune (očekuje se nova vrsta?). Tom prilikom je opaženo 5 malih potkovastih šišmiša (*Rhinolophus hipposideros*) i tri velika potkovasta šišmiša (*Rhinolophus ferrumequinum*). Dva velika potkovasta šišmiša su bila u letu kod samog ulaza u pećinu. Ovo je do sada najveći broj zabilježenih malih potkovastih šišmiša za ovu pećinu.

AB

Korčanica

U povratku iz Bosanske Krajine 17. novembra, nakon uspješnih uzimanja uzoraka tkiva Šrejberzijevih šišmiša u pećinama Hrustovača i Ada, svratili smo do spomenika na Korčanici (Grmeč) (N 44.687472 E 16.437597). U donjem natkrivenom dijelu spomenika jedan šišmiš je već letio (bilo je 16:00 sati). Snimak napravljen sa ultrazvučnim detektorom Echo Meter Touch 2 (Wildlife Acoustic) i analiziran sa softverom BatSound 4.0 pokazao je Fmax=104 kHz. Samo kratko viđenje šišmiša, kad se na trenutak zakačio na gredu, ipak ga određuje kao malog potkovastog šišmiša (*Rhinolophus hipposideros*).

Zabilježena su i dva velika potkovasta šišmiša (*Rhinolophus ferrumequinum*) u dvije manje podzemne prostorije. Malo umjetno jezero je idealno za mrežarenje ljeti, obzirom da je ovo jedina otvorena vodena površina u ovom dijelu Grmeča.

JM

IUCN Red List trening

Od 11. do 14. 11. u organizaciji IUCN za Balkan i ostali dio nama bližeg neuređenog svijeta, a uz pomoć UNDP u organizaciji i parama GEF-a, održana je radionica o kriterijima izrade Crvene liste ugroženih vrsta. FBiH i RS već imaju svoje Crvene liste koje su više nego smiješne po svom sadržaju pa zbog toga nisu ni doživjele da se štampaju kao Crvene knjige. Na žalost većina eksperata koji su učestvovali u izradi ovih listi nisu učestvovali na ovom treningu. Očito da će Crvene liste biti ponovo rađene jer to je obaveza svake normalne države. To će biti i prilika da ocijenimo stvarno stanje ugroženosti naših šišmiša. Treba podsjetiti da je naš Centar jedna od rijetkih NVO koji je javno reagovao (otvoreno pismo) na brojne nedostatke Crvene liste koju su radili eksperti za faunu sa PMF-a.

Vespertilio murinus na Bjelašnici

Ne znam da li je ovo isti dvbojni šišmiš kojeg smo našli 1. 10. 2017. godine, prilikom rekonstrukcije krova na kući GSS-a ispod vrha Bjelašnice, ili je neki drugi, tek 21. 10. 2019. godine je ponovo viđen u letu ispred kuće i zalazio u trijem u večernjim satima između 20:00 i 21:00, uz jasno glasanje. Zadnji put 9. 11. se čulo samo glasanje, u više navrata, koje je dolazilo iz krovne konstrukcije oko 19:00 i trajalo desetak minuta.

E.T.

Vespertilio murinus druga epizoda

Nakon što se moj odlazak na Simpozij o zaštiti karsta u Beograd (a imao sam velike planove: Darkwood prodavnica stripova, Branko i njegova porodica, Arhiv SANU) neslavno završio na Sokocu u opskurnoj benzinskoj stanici, umjesto na Rudarsko-geološkom fakultetu, povratak je bio sa uzbudljivijim sadržajem. Slušanje kako neki prodavač Triglav osiguranja munta

konobaricu zamijenio sam snimanjem šišmiša na nekoliko proširenja pored ceste koje u mraku nismo uspjeli promašiti (što govori o Mirnesu koji ponekad misli da je Fandö). Pošlo nam je za rukom i ultrazvučnim divajsićem da na dvije lokacije u Ljubogošti i Han Derventi (općina Pale) snimimo ljubavno parkiralište dvbojnog šišmiša.

J.M.

www.centarzakrs.ba

MH-Mirnes Hasanspahić, JM-Jasminko Mulaomerović, ET-Ersan Tiganj

Impresum:

CKS Newsletter, God. I., Broj 6., Novembar 2019.

ISSN 2637-3041 (print)

ISSN 2637-305X (online)

Izdavač i redakcija: Centar za krš i speleogiju, Sarajevo, Branilaca Sarajeva 30, e_mail: info@centarzakrs.ba, www.centarzakrs.ba

Urednik: Jasminko Mulaomerović

Bilten izlazi čim napunimo četiri stranice sa aktivnostima.

Pomoć za Bilten dobrodošla je na broj:

161000021050078 kod Raiffeisen banke d.d.